

רק באופן זמני כי בשימוש הקרוב חולפים הנתונים הקודמים ולא ישובו עוד. וה"ה במספרים הנרשמים ע"ג הצג, דכל מה שנצרך לתאגיד המים הוא הסך הכללי של כמות המים שחלפו במשך החודש כולו או בתקופת החיוב בכל מקום לפי הנהוג בו, ולא המספרים של הכמות שהשתמשו בה בשבת.

שימוש במים הגורמים לכתיבה דיגיטלית או אלקטרונית ע"ג מד המים

עוד דבר שיש ליתן עליו את הדעת אף שהוא רחוק. והיא הטענה שיש מדי מים מסויימים שיש בהם צג דיגיטלי או אלקטרוני והמים החולפים במד גורמים לרישום מספרים המורים על כמות המים שחלפה. יש לציין שהמדים הביתיים המצויים בארץ ישראל, חלקם – כמו דיאלוג G3 – אין בהם צג דיגיטלי כלל וכל הרישומים בהם, הם פנימיים בלבד. וחלקם – כמו אוקטב ועוד – הצג הדיגיטלי מתחלף אחרי שימוש במאה ליטר. דומני ששעונים אלו עדיין לא הוכנסו לשימוש בארץ ישראל, ויתכן והם קיימים במקומות שונים בחו"ל. אולם כיון שהטכנולוגיה מתפתחת בצעדי ענק ולא מן הנמנע שמדים כאלו יורכבו בעתיד, מצאנו לנכון במסגרת זו לברר את דינם. וראש לכל יש לברר מהי פעולת הכתיבה הנפעלת בנר"ד ומה דינה.

הנה אודות כתיבה במחשב כתב מרן הגרשז"א זללה"ה שאין זה חשיב כתיבה מדאורייתא משני סיבות הא. כי ירי של אלקטרונים לא חשיב מן התורה ככתב והוה כתיבה שלא כדרך, והב. כיון שתכונתו היא 'שבכתב שעל מסך זקוקים מתחילה ועד סוף אך ורק לירי של אלקטרונים' א"כ הרי זה כתב שאינו מתקיים גם. – עי' שולחן שלמה שבת סי' ש"מ ס"ק י. י"א. – כוונתו לצג אלקטרוני העשוי מזכוכית ומצופה מצידו הפנימי בחומר פלואורסצנטי או פוספורסצנטי שכאשר נופל עליו קרן של אלקטרונים נפלט אור. הקרן מוזזת על ידי מתח המופעל לתנועת האלקטרונים, שינוי המתח הוא תרגום של צורת האות או המספר, השינוי של תנועת האלקטרונים הפוגעים בזרחן ומחזירים אור בצורה של נקודות קטנות שמתקרבים ויוצרים תמונה של אות הנראית ע"י האור שנפלט. וכיון שפליטת האור היא זמנית ואינה מתקיימת, לכן חוזרת הקרן שוב ושוב ומשרטטת מחדש אות אחרי אות או מספר אחרי מספר וכיו"ב עשרים וחמש פעמים בשניה, התוצאה היא שהאות או המספר נראים על הצג כאילו הם קבועים.

בצג זה הכתיבה איננה של קיימא כי צריך כל הזמן לכתוב שוב ושוב. ויש עוד סניף להתיר שהמספר עשוי מרצף של קווים בצג מקוטעים או נקודות עם מרווחים קטנים, דבר שודאי פוסל בכתיבת סת"ם. הצג עצמו מופעל הרי מערב שבת ואין כאן שום סגירת מעגל. פרט לזאת שבפסיקת החשמל האותיות או המספרים נעלמים ואינם שבים אח"כ עם חידוש זרם החשמל, פרט למה שנשמר בזיכרון שאפשר להעלותו בשבת. - יש המביאים ששמעו ממרן זללה"ה דכתיבה במחשב היא כמו שאדם ידליק עשר נורות המונחות זה לצד זה והם יוצרים צורה של אות מסויימת, דפשיטא שאין בזה איסור כותב (פרט לעצם איסור ההדלקה)

ישנו צג אחר שהוא דיגיטלי שעשוי מגבישים נוזלים שאינם מסודרים שפקודה שמשוגרת אליהם מעבירה פולס מתח חשמלי למקום מסויים בשטח הצג, והפולס מסדר את הגבישים במקום שהופעל הפולס, הסדר מתבטא בקו שחור קטן או נקודה קטנה על גבי הצג. פולסי המתח הללו בונים אות אחרי אות וכן הלאה, יש לציין שלא זורם זרם ולא נסגרים מעגלים נוספים. גם כאן הכתיבה אינה בת קיימא כיון שהסדר של הגבישים שמראים את האותיות לא נשאר מעצמו ובהפסקת המתח האותיות יעלמו.¹⁸

במספרים הדיגיטליים יש שני סוגים הא. הוא L.S.D. שהאור זורח כל העת למול המספרים, ובמקרה למשל, פתיחתו גורמת במספרים לשינוי מתח בצג על מנת לגלות חלקים מהמספר כדי להרכיב את המספר הדרוש, יצויין שאין נעשית סגירת או פתיחת מעגל. הב. היא נורת L.E.D שכל חלק של המספר נדלק בנפרד, וגם בזה אין שום פתיחת או סגירת מעגל. כלומר בשניהם מדובר בשינויי מתח ולא סגירת או פתיחת מעגלים – מאור השבת ח"ד עמ' של"ד.

לכאורה שני סוגי הצגים הללו יש בהם את שני החסרונות שהבאנו בשם מרן הגרש"א זללה"ה שאינם יכולים להחשב לכאורה ככתב מדאורייתא, אף אם הם נעשים ע"י הקשה בידים ולא באופן של כח כוחו או של גרמא, וכמו שכתב מורנו הגר"ע אויערבאך שליט"א שאמר לו מרן זללה"ה שבהקשת מחשב אין בזה תכונת כתיבה כלל.

דעת מרן הגר"ש"א זללה"ה שכתב דיגיטלי חשיב כתיבה מדאורייתא. אולם בשעון דיגיטלי שע"י זרם המים נכתבים מספרים, נראה פשוט דסובר שהוא שלא כדרך כתיבה והאיסור הוא מדרבנן. דבר זה למדתי מהתייחסותו של הגר"ש"א לעמידה מול מצלמה הקולטת את העוברים ושבים – המכונה מעגל סגור, דאף שסבר דזה הוי כתיבה ודימהו לכותב על בשרו שחייב אע"ג שחמימות בשרו תעביר את הכתב לאחר זמן – רמב"ם פ"א ה"ז -, מ"מ סבר שזהו כתיבה שלא כדרך ולא חשיב מלאכת מחשבת (ישא יוסף הנ"ל) 'דאין דרכו של אדם לכתוב בעמידה מול מצלמה הקולטת את תמונתו' (ארחות שבת פט"ו הע' נ"ה) וא"כ גם בנד"ד י"ל בדעתו שאין דרך לאדם לכתוב ע"י זרם מים שחולף. ובשיעורים לשבת עמ' ער"ד כתב הגר"צ ובר שליט"א שהשיב לו הגר"ש"א על שאלה זו דאינו דרך כתיבה וגם לא מתקיים, לכן הוי פ"ר בתרי דרבנן ויש להקל במקום הצורך, ע"כ. פרט לזאת הרי הגברת הזרם במד המים היא הרי איסור דרבנן בלבד לדעתו כמבואר לעיל, וא"כ לכל היותר ה"ז פסיק רישא דלא איכפת ליה או אף דלא ניח"ל בדרבנן, לדעת מרן הגר"ש"א זללה"ה.

ואף לדעת הסוברים שכתבי דיגיטלי חשיב כתיבה מדאורייתא מ"מ י"ל שהספרה האחרונה שתישאר ע"ג הצג אינה מלאכת מחשבת. דאף אי נימא דדרך הכתיבה במד מים הוא ע"י מעבר המים בו, מ"מ סגירת הברז שגורמת למספרים להשאר במקום שנעצרו ולא להמחק ע"י עצירת המים היא ודאי לא דרך כתיבה. וגם י"ל שאינו נעשה מכח ראשון שלו, אלא מכח המים האחרונים שחלפו במד שזה כח כוחו, ועוד יש לדון את הפעולה כדין 'מצמצם' ולא כותב ממש, ולא ללון בעומקה של דין מצמצם בשבת באתי, רק לעורר עוד נקודה בנדון. דלכאורה

בסגירת הברז הוא מצמצם את זרם המים וזה גורם לעצירת המספר שהיה אמור לחלוף מיד בלי העצירה הזאת. ומצאתי למרן הגרשז"א שכתב בהערות לס' יסודי ישורון ח"ו בענין אחר, ובתוה"ד: וא"כ מניין לנו דמצמצם חייב בשבת, הרי אפי' בנזיקין פליגי בה אמוראי ובפרט דלענין גרמא על מחיקת שם משמע דמצמצם פטור, ע"כ. וסברא הוא גם בנד"ד דלא לחייב, כיון דאף בשעה שסוגר בידיו את הברז לא נפעל כתב המתקיים, כי מאן יימר שלא יפתחו תיכף שוב את הברז והמספר יחלוף לו. ועוד שכל הפעולה היא או גרמא או הסרת המונע, ולא יתכן להחשיב סוג עשייה זו כמלאכת מחשבת, ואינני יורד לדון בדבר, רק מצאתי לנכון להביא עוד פן אחד בדבר.

פרט לכל הנ"ל הרי הספרות המופיעות ע"ג צג מד המים חשיב כתיבה שאינה מתקיימת, כיון דתוך כמה שעות ואף פחות מזה, בד"כ פותח מי מבני הבית שוב את הברז והספרות שנותרו על הצג חולפות להם. אולם בנקודה זאת יש צד לשלול ההבנה שהמספרים שנשארים על הצג בסגירת הברז חשיב כתב שאינו מתקיים כיון דכוונתו ודאי תוך זמן קצר לפתוח שוב את הברז. משום דלמעשה לא הוי דיו שאינו מתקיים – לדעת אלו הגדולים שמחשיבים את הכתיבה הדיגיטלית והאלקטרונית לדאורייתא – וגם לא חשיב כתיבה ע"ג דבר שאינו מתקיים, ולכאורה בכה"ג חשיב כתב המתקיים אף אם מחשבתו שלא יתקיים – עיין מנחת חינוך מוסך השבת אות ט"ו, וכ"ה בחזו"א או"ח סי' ס"א אות א' – . אלא שראיתי להוד כבוד הגר"נ קרליץ שליט"א שסובר (הו"ד בארחות שבת פט"ו הע' נ"ה) לגבי מצלמה שקולטת את העוברים על פניה דחשיב כתב שאינו מתקיים כיון שאין רגילות לקיים את התמונה הזאת לזמן ממושך, וקיל טפי מכתב שע"ג צידי הדפים שכתב החזו"א בסי' הנ"ל דחשיב כתב שאינו מתקיים כיון שהספר עומד להפתח ולהסגר לא מיקרי כותב על דבר המתקיים. ולפי דברי החזו"א הנ"ל וכהבנת הגרנ"ק שליט"א שכתב שעומד להעלם לגמרי קיל טפי מזה שעומד להמחק לזמן ולשוב להכתב לזמן כחודי הדפים, א"כ י"ל דה"ה בניד"ד דהמספרים החולפים במד המים אינם מתקיימים כי דרכם להתחלף- ולא לחלוף בשלימותם כמו במונה מכני -, והמספרים שנכתבו ימחקו לגמרי מיד בזה אחר זה. ולענין המספר האחרון גם הוא לא עומד להשאר במקומו לזמן ארוך, אולם קשה לי לדנוגו כמו התמונה של האדם החולפת, ויותר קרוב לומר שהוא ככתב שעל חודי הדפים, כיון שפתיחת ספר יכולה ג"כ להיות אחרי מספר שעות. והנה החזו"א שם סיים לענין חודי הדפים דמ"מ ראוי להחמיר אף בפתיחת הספר, אמנם המ"ב סי' ש"מ ס"ק י"ז כתב שהמנהג להקל, מ"מ נכון להחמיר כשיש לו ספר אחר. והנה בשו"ת אבני נזר או"ח סי' ר"י הביא כמה ראיות דאף כתב שדעתו שלא יהיה לקיום, חשיב כתב שאינו מתקיים, וסיים בראיה אחרונה: ועל כורחין דאף אינו מתקיימת מחמת דעתו חשיב אינו מתקיים. ונסתייע דברי רמ"א דליכא איסור תורה עכ"פ, ע"כ.

דין כתב מהופך

הנה בשו"ת הר צבי ט"ל הרים – מלאכת כותב אות א' – הסתפק בכותב על הזכוכית אותיות מהופכים כדי שיהיו נראים ונקראים כסדרן מעבר השני, אי מחוייב מטעם כותב, אי אזלינן בתר מעשה ומקום הכתיבה או בתר קריאה אזלינן, כלומר אם מסתכלים על המעשה